

Sławomir Olszewski, Katarzyna Parys

Praca dyplomowa w procesie kształcenia wyższego – krytyczny przegląd opracowań metodycznych

Pedagogika Szkoły Wyższej nr 1, 11-31

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sławomir Olszewski

Katarzyna Parys

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Praca dyplomowa w procesie kształcenia wyższego – krytyczny przegląd opracowań metodycznych

Wprowadzenie

Rozważania podjęte w niniejszym artykule dotyczą dwóch rodzajów prac dyplomowych – licencjackiej i magisterskiej. W obrębie literatury przedmiotu należy odnotować istnienie nieścisłości w sposobie rozumienia tych terminów. Przykładowo, pojawiają się teksty, w których termin „praca dyplomowa” jest traktowany w wąski sposób, utożsamiany tylko z pracą licencjacką powstałą na studiach wyższych zawodowych¹. Ponadto można odnaleźć przykłady niejasnego, niekonsekwentnego stosowania wspomnianych określeń². Zazwyczaj jednak tak praca licencjacka, jak i magisterska określane są wspólnym, nadrzędnym mianem: „praca dyplomowa”³. Taki też sposób ujmowania zależności między wymienionymi terminami jest stosowany w niniejszym tekście.

Celem naszych poszukiwań było ustalenie, jakie wymogi powinna spełniać praca dyplomowa, oraz wskazanie różnic pomiędzy pracą licen-

¹ S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2003, s. 9, 178.

² Zob. F. Bereźnicki, *Prace magisterskie z pedagogiki*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2008, s. 7.

³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 1 września 2011 r. w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu. Dz.U. nr 196, poz. 1167; A. Pułło, *Prace magisterskie i licencjackie. Wskazówki dla studentów*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2003, s. 17.

cyjną a pracą magisterską. Jest to szczególnie istotne z punktu widzenia osób zaangażowanych w ich tworzenie. Osiągnięcie wymienionego celu mogłoby również sprzyjać standaryzacji wymagań stawianych studentom ubiegającym się o zdobycie tytułu zawodowego licencjata lub magistra. Aby zrealizować opisany cel, przyjrzelśmy się dostępnym opracowaniom poświęconym wymogom dotyczącym przygotowywania i sposobu ocenia-
nia prac dyplomowych.

Rozważania dotyczące prac licencjackich i magisterskich zostaną przedstawione ze względu na następujące kryteria:

1. Miejsce prac dyplomowych w toku studiów.
2. Typy i funkcje prac dyplomowych.
3. Kryteria oceny prac dyplomowych.

Miejsce prac dyplomowych w toku studiów

Prace dyplomowe traktowane są jako podsumowanie całego toku studiów wyższych, ich zwieńczenie⁴. Złożenie pracy dyplomowej, obok egzaminu dyplomowego⁵, jest warunkiem koniecznym do uzyskania dyplomu ukończenia studiów wyższych (§ 5 Rozporządzenia MNiSW z 1 września 2011 r. – Dz.U. nr 196, poz. 1167).

Dyplom ukończenia studiów wyższych potwierdza zdobycie wskazywanych przez efekty kształcenia kwalifikacji (rozdział 1, art. 2, p. 18b Ustawy z 27.07.2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 2005 r. nr 164, poz. 1365 ze zm.), dokumentuje uzyskanie określonego tytułu zawodowego (rozdział 1, art. 6, p. 6 Ustawy z 27.07.2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 2005 r. nr 164, poz. 1365 ze zm.). W zależności od poziomu studiów jest to tytuł zawodowy: licencjata, inżyniera lub magistra, bądź też inny tytuł równorzędny.

Ocena pracy dyplomowej stanowi część składową końcowej oceny na dyplomie. Wielkość tej części określa regulamin studiów właściwy dla da-

⁴ Z. Szkutnik, *Metodyka pisania pracy dyplomowej. Skrypt dla studentów*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2005, s. 12; K. Lewartowski, *Praca magisterska/licencjacka: jak się ją pisze i jak się jej nie pisze*, s. 1, www.archo.uw.edu.pl/zalaczniki/upload894.pdf?PHPSESSID=df8b585...%3Fref%3Dklasshop.com (17.07.2012).

⁵ Egzamin ten, na wniosek studenta lub promotora, może mieć charakter otwarty (§ 1 p. 16. Rozporządzenia MNiSW z 19.07.2011 r. w sprawie warunków, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach, Dz.U. nr 160, poz. 958).

nej uczelni (§ 1 p. 16. Rozporządzenia MNiSW z 19 lipca 2011 r. w sprawie warunków, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach, Dz.U. nr 160, poz. 958) i wynosi przeważnie 20–25%⁶.

Pracy dyplomowej nie należy jednak traktować wyłącznie jako zwieńczenia określonego etapu kształcenia, ale również jako potencjalny punkt wyjścia do zdobywania stopni naukowych.

Typy i funkcje prac dyplomowych

Analiza literatury przedmiotu pozwala stwierdzić, iż brakuje jedno-myślności i jednoznaczności w tworzeniu i opisie typologii prac dyplomo-wych na podstawie realizowanych przez nie celów i funkcji.

Najbardziej czytelny wydaje się podział przedstawiony przez A. Pabia-na i W. Gworysa⁷. Wyróżniają oni następujące typy prac dyplomowych: teoretyczne, empiryczne i projektowe. Prace teoretyczne są oparte na ba-daniach podstawowych (poznawczych) i mają na celu wzbogacenie wiedzy danej dyscypliny naukowej, w tym formułowanie ogólnych praw nauko-wych. Prace empiryczne wykonywane na potrzeby praktyki opierają się na tzw. badaniach stosowanych. Ich celem jest formułowanie wniosków przewidzianych do praktycznego wdrożenia. Trzonem prac projektowych są projekty i plany z określonej dziedziny wiedzy. Prace dyplomowe naj-częściej reprezentują typy empiryczny lub projektowy⁸.

Z uwagi na fakt, iż prace dyplomowe mają potwierdzić uzyskanie efektów kształcenia, stanowią warunek uzyskania tytułu zawodowego oraz mogą być punktem wyjścia do zdobywania stopni naukowych, przy-pisuje się im realizację określonych funkcji. Są to funkcje: dydaktyczna, zawodowa oraz naukowa⁹. Najczęściej w literaturze przedmiotu wymienia

⁶ S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 225; K. Kwaś-niewska, *Jak pisać prace dyplomowe? (wskazówki praktyczne)*, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa, Bydgoszcz 2010, s. 60.

⁷ A. Pabian, W. Gworys, *Prace dyplomowe. Przygotowanie merytoryczne i redakcyjne*, Wyższa Szkoła Humanistyczna i Techniczna, Częstochowa 2008, s. 5.

⁸ Ibidem, s. 5–6.

⁹ Odmienny podział funkcji prac dyplomowych można odnaleźć w pracy Roszczypa-ły. Wyróżnia on funkcje: poznawczą, weryfikacyjną i kształcałą. J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2003, s. 9.

się dwie spośród nich – dydaktyczną i naukową¹⁰. Ponieważ brakuje jednomyślności w definiowaniu wymienionych funkcji, przyjmujemy następujący sposób ich rozumienia:

Funkcja dydaktyczna wiąże się z ćwiczebnym i kontrolnym charakterem prac licencjackich i magisterskich¹¹. W ramach tej funkcji, zdaniem Świącickiego¹², powinno się realizować następujące zadania:

- dokończenie procesu kształcenia studenta w myśleniu naukowym, a więc w umiejętności obserwowania i analizowania otaczających go zjawisk, dostrzegania prawidłowości występujących w obrębie tych zjawisk oraz w logicznym rozumowaniu,
- wdrożenie do posługiwania się nabytą wiedzą w praktyce,
- nauczenie samodzielnego rozszerzania w przyszłości zasobu wiedzy przez lekturę dzieł i innych publikacji ze swej specjalności (wdrożenie do samokształcenia – przyp. autorów),
- zapoznanie z metodami pracy naukowej, nauczenie prawidłowego prowadzenia wywodów i posługiwania się jasnym, precyzyjnym językiem¹³.

Na konieczność realizacji wszystkich lub tylko niektórych spośród wymienionych zadań wskazują również inni autorzy¹⁴.

¹⁰ M. Świącicki, *Jak studiować? Jak pisać pracę magisterską?* PWN, Warszawa 1971, s. 152–153; W. Dutkiewicz, *Praca magisterska z pedagogiki. Przewodnik metodyczny*, Dom Wydawniczy Strzelec, Kielce 1994, s. 5; F. Bereźnicki, *Prace magisterskie z pedagogiki*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2008, s. 9; R. Frankowski, *Jak pisać pracę dyplomową? Poradnik dla studiujących kierunki humanistyczne na Wydziale Nauczycielskim Politechniki Radomskiej*, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2009, s. 8.

¹¹ Por. R. Frankowski, *Jak pisać pracę dyplomową?...*, s. 154; Z. Szkutnik, *Metodyka pisania pracy dyplomowej...*, s. 13.

¹² M. Świącicki, *Jak studiować?...*, s. 152.

¹³ Wymienione zadania Świącicki nazwał dydaktycznymi i przypisał pracy magisterskiej. Ibidem.

¹⁴ Zob. W. Pytkowski, *Organizacja badań i ocena prac naukowych*, PWN, Warszawa 1985, s. 269; J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 5; S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 179; Z. Szkutnik, *Metodyka pisania pracy dyplomowej...*, s. 12; F. Bereźnicki, *Prace magisterskie z pedagogiki...*, s. 9; K. Zielińska, *Przygotowanie i pisanie pracy magisterskiej w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego*, s. 5, www.socjologia.uj.edu.pl/images/uploads/weblog_files/podrecznik_do_pisania_pracy_magisterskiej_27052011_b290acea8723491f1970df19565f69bb.pdf (17.07.2012).

Funkcja zawodowa realizowana jest za pomocą modyfikacji dotychczasowych lub tworzenia nowych rozwiązań, które mogą wprowadzić pozytywne zmiany w obszarze praktyki zawodowej. Realizacja tej funkcji sugeruje konieczność powiązania problematyki pracy dyplomowej z zadaniami zawodowymi, do których przygotowywany jest student.

Pełnienie **funkcji naukowej** wiąże się z wnoszeniem wkładu w dotychczasowy dorobek danej nauki. Może to być realizowane przez „poszukiwanie i zdobywanie prawd naukowych, tworzenie teorii naukowych przez łączenie faktów, krytykę dotychczasowych osiągnięć naukowych, doskonalenie poznawania rzeczywistości, projektowanie istotnych zmian w szerokim przedziale rzeczywistości zastanej za pomocą metod uznanych powszechnie za metody naukowe”¹⁵.

W literaturze przedmiotu podnoszona jest również kwestia proporcji między realizacją poszczególnych funkcji w pracy dyplomowej. Przeważa pogląd, że w ich przypadku powinna dominować funkcja dydaktyczna. Argumentem przemawiającym za tym jest fakt, iż „praca dyplomowa stanowi najważniejszy projekt zrealizowany przez studenta w trakcie studiów i z tej racji jest równocześnie ważnym miernikiem efektów kształcenia”¹⁶. Funkcja dydaktyczna stanowi ponadto niezbędną podstawę wypełniania funkcji zawodowej i naukowej. Należy podkreślić, iż bez prawidłowej realizacji tej funkcji osiągnięcie pozostałych nie jest możliwe.

Szczególnie dużo niejasności nagromadziło się wokół funkcji naukowej prac dyplomowych. Prowokuje to bowiem pytanie, czy ma ona być pracą naukową. Analiza literatury nie pozwala jednoznacznie wyodrębnić wymogów dotyczących naukowości pracy dyplomowej. Aby jednak poczynić pewne ustalenia w tym zakresie, koniecznym wydaje się rozróżnienie dwóch terminów: praca o charakterze naukowym oraz praca naukowa.

¹⁵ A. Pułło, *Prace magisterskie i licencjackie...*, s. 19.

¹⁶ System zarządzania jakością kształcenia. Regulamin przygotowania i obrony pracy dyplomowej. Wyższa Szkoła Ekonomii i Informatyki w Krakowie, 2010, s. 3, www.samorzad.wsei.edu.pl/pliki/Regulamin%20przygotowania%20i%20obrony%20pracy%20dyplomowej%202010%2010%2001.doc (17.07.2012).

Na podstawie analizowanych tekstów¹⁷ można wskazać (bez względu na przyjęte założenia metodologiczne) następujące cechy pracy o charakterze naukowym:

- krytyczny przegląd literatury,
- prawidłowo prowadzony i dokumentowany wywód,
- odpowiedni dobór i zastosowanie metod, technik i narzędzi badawczych,
- celowość,
- jasny, precyzyjny, naukowy język,
- samodzielność i twórczość,
- dbałość o prawdę.

Krytyczny przegląd literatury prowadzi do ścisłego osadzenia działań autora w kontekście dotychczasowego dorobku nauki. Umożliwia zarówno autorowi pracy, jak i osobom, które w przyszłości skorzystają z jego dokonań, odpowiednie przygotowanie postępowania badawczego. Zadaniem krytycznego przeglądu literatury winien być dobór odpowiednich źródeł, stanowiących wyraz dokonań nauki dotyczących określonego zagadnienia. Należy zatem przeprowadzić selekcję literatury z uwagi na jej znaczenie odnośnie realizowanej tematyki. Pamiętać trzeba przy tym o uwzględnianiu kontekstu czasu i miejsca, w którym powstawały analizowane źródła. Jednak ani czas, ani miejsce nie mogą stanowić jedyne kryterium decydującego o przyjęciu lub odrzuceniu źródła. Nade wszystko należy wziąć pod uwagę wiarygodność, doniosłość i przydatność źródła w kontekście omawianej tematyki.

W przypadku prac o charakterze naukowym, poprawności prowadzenia wywodu powinno towarzyszyć jego prawidłowe dokumentowanie. W ten sposób czyni się go jawnym, porównywalnym i pozwala kontrolować jego poprawność.

¹⁷ M. Świącicki, *Jak studiować?...*; J. Weiner, *Technika pisania i prezentowania prac naukowych. Publikacja naukowa, praca seminaryjna, praca magisterska, referat, poster*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 7; P. Oliver, *Jak pisać prace uniwersyteckie. Poradnik dla studentów*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1999, s. 91; S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 91–94; W.W. Kubielski, *Praca dyplomowa w pedagogice (koncepcja, konstrukcja, edycja)*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, Warszawa 2006, s. 5.

O odpowiednim doborze i zastosowaniu metod, technik i narzędzi badawczych decydują przede wszystkim ich gruntowna znajomość i umiejętność stosowania oraz adekwatność do obranego przedmiotu badań.

Rozważając aspekt celowości jako wyznacznika naukowego charakteru pracy, należy zwrócić uwagę na jej użyteczność tak dla teorii, jak i praktyki danej dyscypliny. Istotnym zatem elementem byłoby upowszechnianie wartościowych rozwiązań proponowanych w pracach dyplomowych.

Jasny, precyzyjny, naukowy, ale nie nazbyt hermetyczny (wskazane jest wyważone, umiarkowane stosowanie terminologii naukowej¹⁸), neutralny emocjonalnie język decyduje o komunikatywności i jednoznaczności przekazu wyróżniającego prace o charakterze naukowym.

Samodzielność i twórczość to dwa kolejne wyznaczniki prac o charakterze naukowym. Im wyższy poziom naukowości pracy – tym od autora oczekuje się większej samodzielności sądów i działań. Praca o charakterze naukowym nie może być wyłącznie odtwórcza.

Dbłość o prawdę powinna przejawiać się na każdym etapie postępowania naukowego¹⁹, stanowić zarówno środek, jak i cel przedsięwzięć badacza. Działaniami wspomagającymi dążność do prawdy są:

- „podejście krytyczne do własnej problematyki badawczej i badań”²⁰, do dowodów, analiz²¹,
- jasne przedstawianie procedur i wyników badań umożliwiające ich sprawdzenie²² – tak, by możliwe było odróżnienie faktów od domysłów autora,
- niestosowanie „zafałszowań uzyskanych wyników w celu potwierdzenia przyjętej na wstępie hipotezy roboczej”²³, pamiętając, iż wynik dobry to wynik prawdziwy²⁴.

¹⁸ S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 95–96.

¹⁹ Ibidem, s. 91.

²⁰ W.W. Kubielski, *Praca dyplomowa w pedagogice...*, s. 6.

²¹ P. Oliver, *Jak pisać prace uniwersyteckie...*, s. 11.

²² Ibidem, s. 91.

²³ S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 94.

²⁴ P. Oliver, *Jak pisać prace uniwersyteckie...*, s. 124.

Powodów uzyskania nieprawdziwych wyników można dopatrywać się zarówno w świadomym, nieuczciwym postępowaniu autora, jak i niewiedzy, braku umiejętności dotyczących realizacji zasad postępowania naukowego.

W przypadku **prac naukowych**, inaczej niż w pracach o charakterze naukowym, znaczenie ma nie tylko rodzaj zastosowanych środków, ale i efekt²⁵ – rezultat tego działania – oraz wkład w rozwój dyscypliny naukowej. Najczęściej wnoszenie wkładu w rozwój nauki wiązane jest z pracą odkrywczą, wykrywaniem nowych faktów, zasad, reguł²⁶ – realizacją funkcji naukowej. Część autorów wskazuje, że wkładem w rozwój nauki może być również porządkowanie dostępnych informacji, dokonania innych badań²⁷. Wartościowe badania mogą być także prowadzone nie tylko na poziomie przewidywania i wyjaśniania – ale przyjąć charakter opisu²⁸. „Dokładne badania opisowe mają bardzo ważną rolę do spełnienia – przygotowują materiał badawczy dla tych, którzy chcą się zająć nowym problemem. Jest to szczególnie istotne w naukach społecznych, w których trudno badać systematycznie ogromną różnorodność ludzkich zachowań bez mocnego oparcia w danych dostarczonych przez obserwację”²⁹.

W kontekście przedstawionych wyjaśnień warto podjąć refleksję na temat oczekiwań wobec poziomu naukowego prac dyplomowych. Analiza literatury przedmiotu pozwala na stwierdzenie, iż zdecydowana większość autorów nie stawia ani pracom licencjackim, ani magisterskim bezwzględnych wymogów, których zrealizowanie pozwoliłoby określić je mianem prac naukowych. Taka możliwość jest jedynie dopuszczana³⁰.

²⁵ Zarówno charakter zastosowanych środków, jak i efekt działania są uzależnione od przyjętych problemów badawczych.

²⁶ M. Świącicki, *Jak studiować?*..., s. 152–153; W. Pytkowski, *Organizacja badań i ocena prac naukowych*..., s. 266; P. Oliver, *Jak pisać prace uniwersyteckie*..., s. 90.

²⁷ M. Świącicki, *Jak studiować? Jak pisać pracę magisterską?*..., s. 152; J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich*..., s. 10.

²⁸ Odmienne poglądy w tym zakresie wyraża Pytkowski. Jego zdaniem opracowania, które podają jedynie fakty, referują stan rzeczy, mają charakter opisowy i informacyjny, nie są pracami naukowymi. Autor nie neguje jednak ich wartości, podkreśla walor usługowy tego typu prac. Idem, *Organizacja badań i ocena prac naukowych*...

²⁹ P. Oliver, *Jak pisać prace uniwersyteckie*..., s. 92.

³⁰ J. Grzywna, Z. Guldon, S.I. Możdżeń, *Podstawy warsztatu historyka oświaty. Przewodnik metodyczny do prac magisterskich*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Kielce 1992,

Kryteria oceny prac dyplomowych

Analizowane teksty nie zawsze pozwalają na jednoznaczne wyodrębnienie i zrozumienie poszczególnych kryteriów oceny prac dyplomowych. W związku z tym przedstawiamy własną propozycję ich uporządkowania, bazując przede wszystkim na rozwiązaniach zaproponowanych przez S. Urbana i W. Ładońskiego³¹.

Zasadniczo w odniesieniu do prac zarówno licencjackich, jak i magisterskich, stosuje się te same (choć z uwzględnieniem różnego poziomu wymagań) kryteria oceniania. Ocenie podlegają samodzielność i twórczość, przydatność, poprawność: rzeczowa, metodologiczna, logiczna i językowa; pracochłonność oraz wygląd pracy.

Prace licencjackie i magisterskie winny stanowić **samodzielną** próbę rozwiązania zagadnienia naukowego określonego w temacie³². Obydwie prace powinny być napisane samodzielnie, jednak pod kierunkiem promotora³³. Autor pracy uzgadnia z nim zakres działań, cel, metody badawcze, poprawność opracowania, redakcję całości³⁴. Należy zwrócić uwagę, iż w niektórych publikacjach podkreśla się, że taki sposób postępowania uniemożliwia traktowanie prac dyplomowych jako prac w pełni samodzielnych³⁵. Ograniczona samodzielność nie oznacza jednak całkowitego jej braku. Takie stanowisko prezentuje K. Kwaśniewska³⁶. Uważa ona, że praca dyplomowa powinna zawierać własne poglądy autora, a nie tylko powielane (często dosłownie) informacje z podręczników, monografii czy artykułów³⁷.

s. 130; A. Pułło, *Prace magisterskie i licencjackie...*, s. 20; F. Bereźnicki, *Prace magisterskie z pedagogiki...*, s. 11.

³¹ S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 209.

³² Ibidem, s. 178.

³³ Ibidem; R. Frankowski, *Jak pisać pracę dyplomową?...*, s. 5.

³⁴ R. Frankowski, *Jak pisać pracę dyplomową?...*

³⁵ M. Świącicki, *Jak studiować?...*, s. 154; A. Pabian, W. Gworys, *Prace dyplomowe...*, s. 5.

³⁶ K. Kwaśniewska, *Jak pisać prace dyplomowe?...*, s. 13.

³⁷ Ibidem; J. Roszczyńska, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 6; G. Gambarelli, Z. Łucki, *Jak przygotować pracę dyplomową lub doktorską*, Universitas, Kraków 2011, s. 28.

W niektórych publikacjach³⁸, wśród wymogów stawianych pracom dyplomowym, obok samodzielności wymienia się **twórczość**. „Autor powinien choćby w najmniejszym stopniu wnieść do opracowywanego przez siebie tematu coś własnego, coś, co będzie odkrywcze, nowe, inne od dotychczas istniejących”³⁹. Wkład własny autora, tzw. wartość dodana, odkrywczość, nowość, wyrażany może być przez nowe spojrzenie na problem, uporządkowanie dotychczas istniejących faktów, zjawisk, rozwiązań, opracowanie bogatej bibliografii konkretnego tematu. Działania tego rodzaju wydają się na pozór łatwiejsze, jednak także wymagają dużej wiedzy, umiejętności selekcjonowania treści i również mają znamiona twórczości⁴⁰. Im większą oryginalnością i pomysłowością odznacza się praca dyplomowa, tym jej wartość jest większa⁴¹.

Literatura wskazuje, że natężenie samodzielności i twórczości powinno być zróżnicowane w odniesieniu do prac licencjackich i magisterskich. I tak, prace magisterskie w porównaniu z licencjackimi mają zawierać większą liczbę samodzielnych ustaleń⁴², cechować się wyższym stopniem samodzielności ujęcia problemu i wymogów tworzenia nowych elementów wiedzy na dany temat⁴³. Zdaniem części autorów praca magisterska powinna być bardziej twórcza i oryginalna niż praca licencjacka⁴⁴. Brak jednak doprecyzowania wskaźników w obrębie wymienionego kryterium.

³⁸ A. Pułło, *Prace magisterskie i licencjackie...*, s. 18.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 5; K. Lewartowski, *Praca magisterska/licencjacka: jak się ją pisze i jak się jej nie pisze*, s. 1...

⁴¹ W. Pytkowski, *Organizacja badań i ocena prac naukowych...*, s. 269–270; S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 210.

⁴² *Wskazówki dla autorów prac licencjackich i magisterskich*, Katedra Studiów Azjatyckich Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, <http://azjatystyka.amu.edu.pl/index.php?site=17> (17.07.2012).

⁴³ J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 11; *Instrukcja przygotowania prac dyplomowych (licencjackich i magisterskich)*, Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny, http://ekonom.univ.gda.pl/student/doc/Instrukcja_przygotowania_prac_dyplomowych_WEUG.pdf (17.07.2012).

⁴⁴ *Wskazówki dla autorów prac licencjackich i magisterskich...*; *Instrukcja przygotowania prac dyplomowych...*

W analizowanych tekstach pojawiają się również opinie, w których twórczy charakter bywa odnoszony tylko do prac magisterskich⁴⁵.

Przydatność to kolejna cecha, która powinna opisywać prace dyplomowe. Ocena takiej pracy bierze pod uwagę jej wartość wdrożeniową, aspekt użyteczny. Jego wyznacznikami mogą być możliwość udostępnienia tekstu pracy zainteresowanym instytucjom, wykorzystania w innych opracowaniach w postaci materiału źródłowego czy upowszechnienia szerszej grupie odbiorców w formie publikacji⁴⁶.

Kryterium przydatności w praktyce bywa czynnikiem różnicującym, zdaniem niektórych autorów, prace licencjackie w odniesieniu do magisterskich. Praca licencjacka winna zawierać bardziej, niż ma to miejsce w przypadku pracy magisterskiej, rozbudowaną część praktyczną⁴⁷, obok teoretycznej refleksji – spełniać kryterium praktycznej przydatności⁴⁸. Przykładowo, powinna zawierać konkretne zalecenia dla placówki, w której prowadzono badania⁴⁹.

Rozwiązaniem mogącym przyczynić się do zwiększenia przydatności pracy jest włączenie prac dyplomowych, szczególnie magisterskich, do planu badań jednostki uczelnianej, w obrębie której praca powstaje. Już sama świadomość tego faktu może stanowić czynnik mobilizujący do działania⁵⁰, wpływający na poziom samodzielności.

Poprawność rzeczowa wiąże się z prezentowanym przez autora pracy poziomem wiedzy dotyczącej przedmiotu opracowania. Do jej wskaźników można zaliczyć wymienianą w zestawieniach kryteriów ocen prac

⁴⁵ Wytyczne dotyczące przygotowania prac dyplomowych dla Wydziału Ekonomii i Zarządzania Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, www.ka.edu.pl/wydzialy/wydzial-ekonomii-i-zarzadzania/student/wytyczne-przygotowanie-prac-magisterskich/ (17.07.2012).

⁴⁶ W. Dutkiewicz, *Praca magisterska z pedagogiki. Przewodnik metodyczny*, Dom Wydawniczy Strzelec, Kielce 1994, s. 118; Kryteria oceny prac licencjackich – Uniwersytet Opolski, www.inp.uni.opole.pl/sites/default/files/Kryteria%20oceny%20pracy%20licencjackiej.doc (17.07.2012); Kryteria oceny prac magisterskich – Uniwersytet Opolski, www.inp.uni.opole.pl/sites/default/files/Kryteria%20oceny%20pracy%20magisterskiej.doc (17.07.2012).

⁴⁷ J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 10.

⁴⁸ A. Mikrut, J. Wyczesany, *Poradnik dla studentów przygotowujących pracę dyplomową*, Kolegium Nauczycielskie, Gliwice 1997, s. 26.

⁴⁹ Ibidem, s. 3.

⁵⁰ J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 5.

dyplomowych zgodność tekstu pracy z jej tematem⁵¹ oraz ze studiowanym kierunkiem, specjalnością⁵², ponadto, w miarę możliwości, z funkcjami i zadaniami przyszłego zawodu⁵³.

Kolejnym wyznacznikiem poprawności rzeczowej można uczynić właściwy dobór i umiejętne posługiwanie się literaturą przedmiotu. Zarówno w przypadku pracy licencjackiej, jak i magisterskiej, podkreśla się, iż powinny uwzględniać krytyczny przegląd literatury przedmiotu⁵⁴. Trudno jest wskazać na precyzyjne zróżnicowanie wymagań w tym zakresie odnośnie prac licencjackich i magisterskich. Niektórzy autorzy uważają, że prace magisterskie winny odwoływać się do większej liczby analizowanych źródeł, często trudniejszej literatury⁵⁵, stanowić wynik pełniejszego, retrospektywnego przeglądu i krytycznego wykorzystania literatury przedmiotu⁵⁶. Kolejny wymóg, odnoszony szczególnie do prac magisterskich, dotyczy korzystania z najnowszych opracowań – zarówno krajowych, jak i zagranicznych⁵⁷. Niestety, z uwagi na brak precyzji i jednoznaczności, omawiane kryteria mogą budzić wątpliwości i być różnie interpretowane.

W analizowanych publikacjach pojawiają się również próby nadmiernego doprecyzowania warunków dotyczących stosowania literatury

⁵¹ *Zasady przygotowania i obrony pracy dyplomowej...*

⁵² *Wytyczne dotyczące przygotowania prac dyplomowych...*

⁵³ J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 5; W. Furmanek, *Zasady przygotowywania prac dyplomowych (licencjackich, inżynierskich oraz magisterskich)* www.univ.rzeszow.pl/file/1682/pd_Broszurka.pdf (17.07.2012).

⁵⁴ F. Bereźnicki, *Prace magisterskie z pedagogiki...*, s. 10; Z. Szkutnik, *Metodyka pisania pracy dyplomowej. Skrypt dla studentów*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2005, s. 13; W.W. Kubielski, *Praca dyplomowa w pedagogice...*, Warszawa 2006, s. 5.

⁵⁵ *Wskazówki dla autorów prac licencjackich i magisterskich...; Wytyczne dotyczące przygotowania prac dyplomowych...*; Z. Szkutnik, *Metodyka pisania pracy dyplomowej...*, s. 12.

⁵⁶ S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 179; P. Krysiński, K. Szaflik, W. Kubiak, *Jak napisać pracę magisterską – praktyczny poradnik pisania pracy naukowej*, Toruń 2007, www.home.umk.pl/~krys/tutorial.pdf (17.07.2012).

⁵⁷ J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich ...*, s. 11; S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 180.

przedmiotu. Sprowadzają się one do określania minimalnej liczby pozycji źródłowych, z których winien skorzystać autor pracy dyplomowej⁵⁸.

Poprawność metodologiczna oceniana jest na podstawie zastosowanej procedury badawczej, jej spójności oraz adekwatności do przyjętego tematu⁵⁹. Prace dyplomowe winny być przygotowane ze znajomością naukowych metod pracy, w zgodzie z określonymi zasadami prowadzenia badań i opracowania ich wyników⁶⁰. Wymagana w pracach dyplomowych umiejętność posługiwania się warsztatem metodologicznym przejawia się w odpowiednim doborze metod pracy badawczej⁶¹ i umiejętności posługiwania się nimi⁶². Różnice pomiędzy pracą licencjacką a magisterską w tym zakresie opisywane są w literaturze przedmiotu w sposób nieprecyzyjny. Sprowadzają się do stwierdzenia, iż praca magisterska powinna różnić się od licencjackiej lepszym przygotowaniem pod względem metodologicznym⁶³.

Poprawność logiczna dotyczy sposobu formułowania myśli, wyciągania wniosków. O poprawności logicznej w pracy dyplomowej świadczą przyjęta kompozycja pracy oraz logicznie prowadzony i udokumentowany wywód.

Spójna, uporządkowana kompozycyjnie całość, która zawiera myśl przewodnią, to wymóg stawiany pracom dyplomowym⁶⁴. Powinny one

⁵⁸ *Regulamin przygotowania pracy dyplomowej...; Zasady przygotowania i obrony pracy dyplomowej...*

⁵⁹ K. Zielińska, *Przygotowanie i pisanie pracy magisterskiej w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego*, www.socjologia.uj.edu.pl/images/uploads/weblog_files/podrecznik_do_pisania_pracy_magisterskiej_27052011_b290acea8723491f1970df19565f69bb.pdf (17.07.2012).

⁶⁰ A. Pułło, *Prace magisterskie i licencjackie...*, s. 18; Z. Szkutnik, *Metodyka pisania pracy dyplomowej. Skrypt dla studentów...*, s. 13; F. Bereźnicki, *Prace magisterskie z pedagogiki...*, s. 11.

⁶¹ R. Frankowski, *Jak pisać pracę dyplomową?...*, s. 5.

⁶² J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 5; W.W. Kubielski, *Praca dyplomowa w pedagogice...*, s. 5; F. Bereźnicki, *Prace magisterskie z pedagogiki...*, s. 11; W. Furmanek, *Zasady przygotowywania prac dyplomowych...; Wytyczne dotyczące przygotowania prac dyplomowych...*

⁶³ J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 10.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 5; W. Furmanek, *Zasady przygotowywania prac dyplomowych...*; K. Zielińska, *Przygotowanie i pisanie pracy magisterskiej...; Zasady przygotowania i obrony pracy dyplomowej...*

stanowiąc projekt zamknięty⁶⁵, być kompletne – wyczerpywać najważniejsze zagadnienia objęte przyjętym tematem⁶⁶.

O wyznacznikach poprawnej kompozycji można również wnioskować na podstawie cech opisujących prace o charakterze naukowym⁶⁷. Wśród nich wymienia się:

- prostotę i przejrzystość – stanowiące przejaw logiki rozumowania; wyrażane w trzymaniu się czytelnej myśli przewodniej, argumentowaniu w odpowiednim miejscu podawanych opinii, w braku zbędnych dygresji,
- kondensację, która jest przedstawiana jako brak zbędnych powtórzeń,
- harmonię: jej podstawę stanowią wcześniej wymienione cechy, nie jest ona jednak ich sumą. Harmonia polega także na zachowaniu właściwych proporcji pomiędzy poszczególnymi elementami pracy, wpływa na estetykę opracowania, jego elegancję.

Święcicki⁶⁸ dodatkowo sugeruje uwzględnianie dwóch podstawowych zasad konstruowania prac, których przestrzeganie pozwoli zachować poprawność logiczną. Są to:

- zasada ciągu wynikania – odnoszona do związku między równorzędnymi fragmentami pracy. Powinny być one uporządkowane w taki sposób, by zachodziły między nimi relacje wynikania. Przykładowo, by rozdział następny był kontynuacją poprzedniego, a poprzedni dawał podbudowę następnemu;
- zasada układu hierarchicznego – dotycząca nierównorzędnych fragmentów pracy. Zgodnie z nią części składowe powinny być podporządkowane częściom nadrzędnym.

Zasady te należy odnosić tak do całości pracy, jak i jej poszczególnych fragmentów.

⁶⁵ K. Zielińska, *Przygotowanie i pisanie pracy magisterskiej...*

⁶⁶ K. Woźniak, *O pisaniu pracy magisterskiej na studiach humanistycznych. Przewodnik praktyczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, Łódź 1999, s. 104.

⁶⁷ M. Święcicki, *Jak studiować?...*, s. 169–170. Do przedstawionego przez Święcickiego podziału odwołują się również inni autorzy (bywa, że pomijając źródło pozyskanej informacji – zob. K. Kwaśniewska, *Jak pisać prace dyplomowe...*, s. 29; W.W. Kubielski, *Praca dyplomowa w pedagogice...*, s. 36).

⁶⁸ M. Święcicki, *Jak studiować?...*, s. 172.

Logicznie prowadzony i dokumentowany wywód to kolejne składowe poprawności logicznej, jaką powinny charakteryzować się prace dyplomowe⁶⁹. Ich podstawę stanowi umiejętność poprawnego rozumowania – logicznego wyłożenia myśli, właściwej interpretacji wyników, opracowania i zaprezentowania efektów swoich działań⁷⁰. Należy wymagać, by stosowana w pracach dyplomowych argumentacja była czytelna i wyważona oraz pozbawiona sprzeczności. Powinna akcentować zgodność pomiędzy zakładanymi tezami, literaturą przedmiotu, zgromadzonym materiałem empirycznym oraz wnioskami. Logika wywodu może również ujawniać się dzięki odpowiedniemu jego udokumentowaniu. Środkiem do osiągnięcia tego celu są poprawnie konstruowane przypisy, bibliografia, wykaz źródeł informacji⁷¹.

Inne wyznaczniki decydujące o prawidłowo prowadzonym i udokumentowanym wywodzie to niejednorazowość, systematyczność, planowość, przyjęcie odpowiedniego systemu gromadzenia i analizy informacji⁷², unikanie wyciągania pochopnych wniosków, krytyczna ocena uzyskanych dowodów⁷³. Równie ważna jest ocena zasadności wniosków w kontekście wielkości próby, zastosowanej metody badawczej, szczególnych okoliczności badań⁷⁴.

W analizowanych tekstach brakuje informacji na temat różnicowania kryteriów stawianych pracom licencjackim i magisterskim odnośnie do poprawności logicznej. Można zatem przyjąć, że winien być on jednako istotny tak w jednym, jak i drugim rodzaju pracy dyplomowej.

Podobnie wygląda to w odniesieniu do **poprawności językowej**⁷⁵. Poprawność językową jako kryterium oceny prac dyplomowych należy łączyć z koniecznością stosowania przez autora języka naukowego⁷⁶. Do

⁶⁹ Z. Szkutnik, *Metodyka pisania pracy dyplomowej...*, s. 13.

⁷⁰ W.W. Kubielski, *Praca dyplomowa w pedagogice (koncepcja, konstrukcja, edycja)...*, s. 5; K. Kwaśniewska, *Jak pisać prace dyplomowe?...*, s. 13.

⁷¹ W. Furmanek, *Zasady przygotowywania prac dyplomowych...*, s. 6.

⁷² P. Oliver, *Jak pisać prace uniwersyteckie...*, s. 90–91.

⁷³ Ibidem, s. 11.

⁷⁴ S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 94.

⁷⁵ A. Pułło, *Prace magisterskie i licencjackie. Wskazówki dla studentów...*, s. 18; J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 12.

⁷⁶ A. Pułło, *Prace magisterskie i licencjackie...*, s. 67.

elementów niezbędnych przy jego rozpoznawaniu należą zarówno wymogi stawiane każdej poprawnej wypowiedzi pisemnej – tzn. stosowanie reguł stylistycznych, gramatycznych czy ortograficznych – jak i szczególnie w tym przypadku dbałość o prostotę, komunikatywność i precyzję języka oraz stosowanie terminologii z zakresu określonej dyscypliny. Precyzja wypowiedzi powinna dominować nad dbałością o elegancję przekazu⁷⁷. Można ją osiągnąć przez oszczędność słów, eliminowanie zbędnych elementów wypowiedzi i jej konkretny charakter⁷⁸ – stosowanie adekwatnych, naukowych terminów. Należy przy tym pamiętać o świadomie wyważonym używaniu terminologii naukowej⁷⁹, by nie czynić stosowanego stylu nazbyt hermetycznym – a więc niezrozumiałym. Od języka używanego w pracy dyplomowej wymaga się również, by był faktograficzny (rzeczowy), powściągliwy, neutralny emocjonalnie⁸⁰.

Kolejnym wyznacznikiem naukowości stylu czyni się formę gramatyczną, stosowaną przez autora prowadzącego wywód. Ma ona bowiem zadanie wzmacniać rzeczowość wypowiedzi i jej neutralny charakter. Zaleca się w związku z tym stosowanie jednej z czterech form gramatycznych wypowiedzi. Najczęściej sugerowaną jest forma bezosobowa – w największym stopniu ułatwiająca zachowanie bezstronności i obiektywizmu⁸¹. Możliwe jest również używanie w tym celu formy trzeciej osoby liczby pojedynczej. Poza tymi rozwiązaniami dopuszcza się także stosowanie działań w mniejszym stopniu obiektywizujących wywód – chodzi o wypowiedzi w pierwszej osobie liczby pojedynczej lub w pierwszej osobie liczby mnogiej⁸². Wypowiadanie się w pierwszej osobie liczby pojedynczej

⁷⁷ R. Zabielski, *Przewodnik pisania prac magisterskich i dysertacji doktorskich dla studentów Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego*, <http://agrobiol.sggw.waw.pl/agrobiol/media/Przewodnik%20pisania%20prac%20mgr%20i%20dr%20w%20SGGW.pdf> (17.07.2012).

⁷⁸ S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 211; G. Gambarelli, Z. Łucki, *Jak przygotować pracę dyplomową lub doktorską...*, s. 68.

⁷⁹ S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 95.

⁸⁰ J. Weiner, *Technika pisania i prezentowania prac naukowych. Publikacja naukowa, praca seminaryjna, praca magisterska, referat, poster*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1992, s. 7–8; P. Oliver, *Jak pisać prace uniwersyteckie...*, s. 11.

⁸¹ P. Oliver, *Jak pisać prace uniwersyteckie...*, s. 15–16; S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 211.

⁸² E. Nęcka, R. Stocki, *Jak pisać prace naukowe z psychologii. Poradnik dla studentów i badaczy*, Universitas, Kraków 1993, s. 15–16; A. Pułło, *Prace magisterskie i licencjackie...*, s. 66–67.

stanowi bardziej naturalną formę, jednak „uchodzi za zbyt egocentryczną, ponadto unikają jej autorzy pragnący podkreślić, że ich działalność naukowa ma charakter ponadjednostkowy”⁸³. Informację, iż podejmuje się działania w szerszym kontekście społecznym, można zaznaczyć przez stosowanie wypowiedzi w pierwszej osobie liczby mnogiej; dodatkowo dzięki temu zabiegowi uzyskuje się wrażenie, iż wywód myślowy jest prowadzony wspólnie przez autora i czytelnika. Niemniej taka forma wypowiedzi wydaje się zbyt pretensjonalna⁸⁴.

Przytoczone argumenty nie wskazują, które z podanych rozwiązań jest najwłaściwszym. Bez względu na to, jaką formę wypowiedzi wybierze autor pracy dyplomowej, powinien ją konsekwentnie stosować w całym opracowaniu. Podejmując decyzję odnośnie wyboru formy gramatycznej, pamiętać jednak należy, że to tylko zabieg formalny, mogący wzmocnić, a nie zastąpić, istniejące cechy wywodu.

Pracochłonność określana jest przez nakład pracy i trud badawczy autora⁸⁵. Jej wyznacznikami czyni się czasochłonność i objętość tekstu. W obrębie tych czynników można próbować określić różnice pomiędzy pracami licencjackimi a magisterskimi. Pracy licencjackiej zwykle się przypisywać niższą niż pracy magisterskiej czasochłonność. Przykładowo, W. Furmanek⁸⁶ przyjmuje, że na wykonanie pracy licencjackiej autor powinien przeznaczyć 400 godzin, natomiast magisterskiej – 600 godzin. Analizując wyjątkowo precyzyjnie podawane dane dotyczące sugerowanej objętości tekstu⁸⁷, można stwierdzić, iż praca magisterska powinna stanowić opracowanie przeciętnie dwukrotnie obszerniejsze niż licencjacka.

Warto zwrócić uwagę na istnienie opinii wykluczających zasadność istnienia wskazań dotyczących objętości prac. Powinny o tym decydować

⁸³ E. Nęcka, R. Stocki, *Jak pisać prace naukowe z psychologii...*, s. 15.

⁸⁴ Ibidem, s. 15–16.

⁸⁵ S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 211.

⁸⁶ W. Furmanek, *Zasady przygotowywania prac dyplomowych...*, s. 7.

⁸⁷ J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 17; *Instrukcja przygotowania prac dyplomowych...*; *Wytyczne dotyczące przygotowania prac dyplomowych...*; *Przygotowanie prac licencjackich i magisterskich...*

zdrowy rozsądek i temat, który należy przedstawić wyczerpująco⁸⁸. Ważna jest bowiem nie objętość tekstu, lecz jego jakość⁸⁹.

Kolejnym kryterium oceny pracy dyplomowej czyni się jej **wygląd**. Wyznacznikiem oceny jest staranność, schludność i estetyka objawiająca się w sposobie przygotowania tekstu pracy⁹⁰. Ten punkt nie powinien różnicować wymagań stawianych pracom licencjackim i magisterskim, gdyż sama technika redakcji i formatowania tekstu obu rodzajów prac jest bardzo podobna⁹¹.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza nastroczała trudności z uwagi na fakt, iż teksty jej poddawane powstawały w różnym czasie, skierowane były do różnych adresatów, zatem nie zawsze uwzględniały obydwie rodzaje prac – prace licencjackie i prace magisterskie. Dodatkowe utrudnienie stanowił brak jednoznaczności przekazu w niektórych z analizowanych tekstów. Przykładowo, trudno wnioskować o różnicy pomiędzy pracą teoretyczną i przeglądową, o których wspomina Z. Szkutnik⁹². Kolejną trudność był brak bądź niejasne tłumaczenie kluczowych dla wywodu terminów (np. naukowy charakter prac).

Zdarzało się często, iż wymogi stawiane pracom dyplomowym określano w sposób ogólnikowy, nieprecyzyjny. Przykładowo: „Praca magisterska powinna reprezentować **wyższy poziom**, aniżeli licencjacka. Powinna więc odpowiadać wymaganiom dotyczącym prac magisterskich. Poza tym powinna mieć **odpowiedni poziom** naukowy, **znacznie wyższy** niż w pracach licencjackich. Wyrazem tego może **być lepiej i szerzej opraco-**

⁸⁸ W.W. Kubielski, *Merytoryczne i techniczne warunki pisania prac magisterskich*, Pomorska Akademia Pedagogiczna, Słupsk 2002, s. 10; R. Zabielski, *Przewodnik pisania prac magisterskich...*; K. Lewartowski, *Praca magisterska/licencjacka: jak się ją pisze i jak się jej nie pisze*, s. 1...

⁸⁹ W. Pytkowski, *Organizacja badań i ocena prac naukowych...*, s. 270.

⁹⁰ S. Urban, W. Ładoński, *Jak napisać dobrą pracę magisterską...*, s. 211; G. Gambarelli, Z. Łucki, *Jak przygotować pracę dyplomową lub doktorską...*, s. 63.

⁹¹ *Instrukcja przygotowania prac dyplomowych...*

⁹² Z. Szkutnik, *Metodyka pisania pracy dyplomowej...*, s. 15.

wana problematyka teoretyczna, **pełniejszy przegląd** literatury i **lepsze** pod względem metodycznym **przygotowanie** pracy⁹³.

Obok mało precyzyjnych opinii pojawiały się nadmierne, czasami wręcz zbędne, doprecyzowania dotyczące objętości pracy czy liczby pozycji bibliograficznych niezbędnych do jej przygotowania⁹⁴. Co więcej, nie zawsze postępowanie autorów było zgodne z głoszonymi przez nich poglądami. Do szczególnie dających się zauważyć błędów można zaliczyć brak precyzji wypowiedzi – niejasność przekazu⁹⁵, stosowanie wielokrotnych, nieuzasadnionych powtórzeń⁹⁶, brak dokumentowania źródeł⁹⁷.

Jednak mimo tego, że analizowane propozycje nie są doskonałe (w opinii ich autorów można z nimi polemizować), same w sobie wydają się wartościowe w dążeniu do porządkowania rozwiązań stosowanych podczas przygotowywania prac dyplomowych. Duża liczba tego typu publikacji wskazuje na potrzebę istnienia wytycznych, które pozwoliłyby zarówno studentom, jak i promotorom poznać i spełnić należycie wymogi stawiane pracom dyplomowym. Mimo wielości opracowań nie można jednak ostatecznie udzielić precyzyjnej odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim stopniu praca licencjacka powinna się różnić od pracy magisterskiej. Czy unifikacja – standaryzacja tych wymagań – w obrębie danego obszaru kształcenia jest niezbędna? Czy też wystarczą działania o charakterze wewnątrzuczelnianym?

Przemyślenia związane z doświadczeniami w promowaniu prac dyplomowych oraz powstałe w trakcie analizy materiału umożliwiają wysunięcie propozycji, które mogą w pewnym stopniu być odpowiedzią na postawione pytania.

W naszej opinii między pracą licencjacką a pracą magisterską powinny istnieć wyraźnie zarysowane różnice. Podstawą tego stwierdzenia

⁹³ J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 10; P. Krysiński, K. Szaflik, W.W. Kubiak, *Jak napisać pracę magisterską – praktyczny poradnik pisania pracy naukowej*, Toruń, www.home.umk.pl/~krys/tutorial.pdf (17.07.2012).

⁹⁴ *Zasady przygotowania pracy licencjackiej...*

⁹⁵ J. Roszczypała, *Metodyka przygotowania prac licencjackich i magisterskich...*, s. 10.

⁹⁶ R. Zabielski, *Przewodnik pisania prac magisterskich...*

⁹⁷ K. Kwaśniewska, *Jak pisać prace dyplomowe?...*, s. 10, 29.

są deskryptory definiujące poziomy europejskich ram kwalifikacji – określające cele kształcenia na poziomie studiów I i II stopnia⁹⁸.

Zgodnie z nimi cele pracy licencjackiej wiążą się przede wszystkim z działaniami doskonalącymi umiejętności zawodowe. Cele pracy magisterskiej również je uwzględniają, gdyż tytuł magistra to także tytuł zawodowy. Praca magisterska ponadto przygotowuje do podjęcia starań związanych z uzyskaniem pierwszego stopnia naukowego. Dlatego też charakter pracy licencjackiej winien być ściśle praktyczny, a zadania realizowane w trakcie jej przygotowywania – zbieżne z zadaniami zawodowymi, jakie absolwent może napotkać na swej drodze. Zatem praca na tym poziomie kształcenia mogłaby mieć charakter projektowej, diagnostycznej lub przeglądowej. Mogłaby stanowić prezentację propozycji projektu – samodzielnie stworzonego, przydatnego w praktyce rozwiązania (program pracy, środek dydaktyczny, model, rozwiązanie techniczne). Ponadto może stanowić efekt diagnozy wybranego zjawiska, fragmentu otaczającej rzeczywistości istotnego z punktu widzenia realizacji zadań zawodowych. Wiedza, którą autor zdobywa i prezentuje w pracy, nie musi mieć odkrywczego charakteru, może być nowa jedynie z subiektywnego punktu widzenia. Pracę licencjacką może także tworzyć analiza krytyczna materiałów źródłowych, pozwalająca na zdobycie orientacji w określonym zagadnieniu. Efekt tej analizy oraz wyciągnięte na jej podstawie wnioski winny mieć wyraźnie praktyczny wymiar. Wymienione rodzaje prac nie wymagają znajomości wiedzy z zakresu metodologii badań naukowych⁹⁹.

Kanony postępowania badawczego powinna natomiast uwzględniać praca magisterska. Na podstawie wyraźnie sprecyzowanej problematyki badawczej może być próbą dokonywania uogólnień, wniesienia nowych, wartościowych elementów do określonej dyscypliny naukowej.

Rozważania dotyczące wymogów stawianych pracy dyplomowej powinny stanowić jeden z istotnych elementów dyskusji nad jakością kształcenia wyższego. Dyskusji uwzględniającej w dążeniu do spójności

⁹⁸ *Europejskie ramy kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie...*, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:32008H0506%2801%29> (29.08.2014).

⁹⁹ Taki sposób różnicowania zakresu zadań omawianych prac dawał się również założyć w standardach opracowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla poszczególnych kierunków studiów, www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/23/96/2396/79_pedagogika_specjalna.pdf; 7.2012).

systemu i standaryzacji wymagań ścisły związek, zgodność zakładanych efektów kształcenia, programu studiów i wymogów stawianych pracom dyplomowym. Dyskusji, w której nie sposób pominąć różnorodnych uwarunkowań możliwości oraz potrzeb studentów, instytucji kształcących, przestrzeni kulturowej i makroekonomicznej.

Słowa kluczowe: *praca dyplomowa, praca magisterska, praca licencjacka, praca naukowa, praca o charakterze naukowym*

DISSERTATION IN THE PROCESS OF HIGHER EDUCATION - A CRITICAL REVIEW OF METHODOLOGICAL STUDIES

Summary

In this article it is discussed the shape of the dissertation in higher education. The authors try to answer the question about the differences between the BA thesis and MA thesis. The criteria of the analysis are as follows:

- Theses place during the higher education,
- The types and functions of the thesis,
- Assessment of thesis.

An important point of discussion is the distinction of meaning between the scientific work and the work of a scientific nature. In the summary of the article it is proposed method of differentiating the BA thesis and MA thesis.

Keywords: *dissertation, MA thesis, BA thesis, scientific work, the work of a scientific nature*

Translated by Sławomir Olszewski